

УДК 325.83 "1902-1931" (460)

Тимошук О.О.

БОРОТЬБА НАРОДІВ ТА ІСТОРИЧНИХ ОБЛАСТЕЙ ІСПАНІЇ ЗА АВТОНОМНИЙ СТАТУС В УМОВАХ МОНАРХІЧНОГО РЕЖИМУ РЕСТАВРАЦІЇ
АЛЬФОНСА XIII І ДИКТАТУРИ ГЕНЕРАЛА ПРИМО ДЕ РИВЕРА
(1902 – 1931 РР.)

У статті автор аналізує виникнення національно-визвольних рухів в іспанських історичних областях (Каталонія, Країна Басків, Галісія), які виникли як у відповідь на реакцію на політику централізації Альфонса XIII і диктатуру генерала Прімо де Ривера, і з'явилися однією з причин краху останніх.

Ключові слова: національно-визвольні рухи, історичні області Іспанії, регіони.

Після скасування авторитарного режиму генерала Франко відбулося становлення сучасної конституційної системи Іспанії, визначеної Основним законом держави 1978 р. Офіційно за формою устрою ця країна є унітарною державою. Але фактично Іспанія складається із різноманітних автономних утворень. І сьогодні можливо стверджувати, що втілення принципу автономії відносно територіальних одиниць усіх рівнів дозволило врегулювати національно-культурні протиріччя і консолідувати поліетнічну іспанську націю із збереженням одночасно державної цілісності. Така модель державного устрою дозволила органічно врахувати географічні, історичні, національні особливості країни.

Більша частина території Іспанії розташована на Піренейському півострові, до її складу входять острови: Баlearські та Пітузькі у Середземному морі, а також Канарські в Атлантичному океані, крім того Іспанії належать міста Сеута та Мелілья, що знаходяться на Африканському континенті. Іспанія – одна з найвисокогірніших країн Європи. Тому для неї характерна різка відокремленість природних районів, що відмежовуються чіткими гірськими рубежами. З цим частково пов'язане виникнення та розвиток історичних країв держави. Іспанія – країна з етнічно неоднорідним населенням. На цій території сформувались чотири народи: кастильці (власне іспанці), каталонці, галісійці та баски. Іспанці складають приблизно 75 % населення. Мови цих народів визнані офіційними поряд із кастильською (офіційна форма іспанської) у відповідних автономних регіонах для обох сторін [1, с. 163].

Україна має низку спільних рис з Іспанією в географічному, історичному, національному аспектах. Українські землі, геополітично розташовані на цивілізаційному зламі, також відчували в своїй історії вплив різних етнічних міграцій, релігій, культур і мов, підлягали іноземним завоюванням, входили до складу багатонаціональних імперій, наслідком чого, як і в Іспанії, став поліетнічний склад населення сучасної України при унітарному державному устрої.

Разом з тим, українське законодавство, на відміну від іспанського, користується офіційно визначеним Законом від 25 червня 1992 р. юридичним поняттям „національні

меншини”, натомість, не визнаючи юридично поняття „регіони”. У стадії юридичної розробки вже тривалий час знаходиться пов’язане із національними меншинами поняття „корінний народ”. Політичні дискусії із цього приводу викликають певну суспільну напругу, використовуються радикальними політиками і окремими екстремістськими особами. Так звана „кримська карта”, розігрування якої спирається на не типовість існування у складі унітарної держави територіальної автономії, використовується і закордонними державними діячами для внесення в український і кримський соціум ідей федералізації України чи утворення національно-територіальної автономії в Криму. Проживання в нашій державі і кримській автономії національних меншин, які мають за кордоном історичну державу-батьківщину (поляки, болгари, вірмени, греки, молдавани та інші), і, які її не мають (кримські татари, русини, караїми, лемки, бойки, гагаузи, кримчаки) потенційно створює певний ґрунт для автономістських рухів і висунування пов’язаних з ними вимог до центральної і місцевої влади.

На наш погляд, специфічний державний устрій Іспанії, особливо питання автономії територіальних одиниць усіх рівнів, заслуговує на більшу увагу зі сторони українських вчених і державних діячів. Іспанія після прийняття в 1978 р. діючої Конституції перетворилась з авторитарної, централізованої країни на державу „унітарну, децентралізовану, складену”. Але така система була б нежиттєздатною, якби єдиним її підґрунтям слугувала Конституція 1978 р. Джерелом її виникнення є історичні особливості Іспанії та держав, що передували на її сучасній території. Періоди хронології іспанської державності, зокрема автономістської і централістської тенденцій її розвитку, висвітлені у вітчизняній науковій літературі нерівномірно. З них одним із найменш вивчених є час монархії Альфонса XIII. Зустрічаються поодинокі спеціальні публікації історичного плану [2, 6], юридична ж література практично відсутня. Між тим, саме тоді в Іспанії політично оформилися ідеї устрою автономій, що в значній мірі мають конституційне закріплення у сьогоденні. Тож мета статті, яка є частиною загального дисертаційного дослідження, присвяченого проблемам автономних об’єднань у складі унітарної Іспанської держави, полягає у заповненні відповідних наукових прогалів, що існують в історико-правовій проблематиці іспанського автономізму.

17 травня 1902 р. коронували спадкоємця іспанського престолу 16-річного Альфонса XIII, період регентства скінчився. Новий король з дитинства мріяв про відновлення колишньої величі Іспанії, яка після війни із Сполученими Штатами Америки в 1898 р. втратила останні заморські колонії: Кубу, Пуерто-Ріко, Філіпіни, Гуам. Пам’ять про часи могутньої Іспанської імперії у його правління стала частиною державної ідеології. [3, с. 373-374]. Обидві правлячі партії (ліберали і консерватори) зазвичай по чергово формували уряд країни за рахунок отримання більшості в кортесах. Але система правління, налагоджена в останній чверті XIX ст., почала себе зживати. Роль уряду в політичному житті країни знижувалася по мірі перебирання на себе важелів впливу королем і армійською верхівкою. З іншого боку, в кортесах сформувалася стійка республіканська меншість, яка за чисельністю інколи дорівнювала представництву опозиції лібералів чи консерваторів. У середовищі останніх на початку XX ст. виникла ідея „революції зверху”, що мала упередити „страшний безлад можливий прийти знизу”. Вона передбачала розширення соціальної бази консервативної партії за рахунок установавання контакту з „усіма національними силами країни”. У свою чергу

ліберали також висунули програму реформ, що передбачали, насамперед, перетворення у соціальної сфері.

Протягом першого десятиліття ХХ ст. кортесам та іспанським урядам удалося прийняти і втілити в життя низку соціальних законів про працю, про розподіл між селянами державної землі, про утворення кооперативів. Разом із тим, жодного закону для заспокоєння регіональних настроїв, пов'язаних із незадоволенням своїми статусами в державній системі, не з'явилося. Так, у 1909 р. загально каталонський страйк проти нової колоніальної війни у Марокко переріс у повстання, в Барселоні відбулися підпали церков і монастирів, уряд наповнив Каталонію загонами поліції і військових [4, с. 456-457].

Іспанія не брала участі у першій світовій війні, вона збирала рясний врожай нейтралітету. Для економіки країни склалася зручна кон'юнктура – виробляти для воюючих держав. Іспанська промисловість розвернула жваву торгівлю і з Антантою, і з Німеччиною. Але споконвічні регіональні хвороби країни за рахунок економічного зростання виявилися невиліковними. Іспанія збагатилася, але не оновилося [7, с. 33]. У ході війни та у повоєнні роки національний рух зростав у Каталонії, Басконії і Галісії, де проживало більше 6 млн. осіб, тобто близько третини іспанського населення.

Каталонія. Каталонська крупна буржуазія йшла за націоналістичною партією „Регіоналістська ліга”, очолюваною Ф. Камбо – видним представником місцевого фінансового капіталу. Її гаслами була автономія Каталонії, а на проміжному шляху до неї – безпосередня участь каталонської промислової і фінансової верхівки в управлінні Іспанією. Водночас розгорталося ліве крило каталонського національного руху. У 1919 р. полковник Масія заснував партію під назвою „Національна демократична федерація”, навколо якої об'єднувалися інтелігенція, студенти, державні службовці, прошарки дрібної і середньої буржуазії, частина робітників і селянства. У другій половині 1918 р. активізувалася боротьба пролетаріату Каталонії і Астурії за поширення соціальних прав, що поєднувалося із національними гаслами. У Барселоні та інших великих містах проходили мітинги і зібрання, де каталонці одноголосно вимагали надання автономії. Тоді ж відбулися збори усіх муніципалітетів Каталонії спільно із представниками буржуазних націоналістичних партій і каталонських депутатів у кортесах, де було прийнято рішення про підготовку вимог центральній владі стосовно надання Каталонії національно-територіальної автономії. Згодом було опитано усіх членів муніципалітетів чотирьох каталонських провінцій відносно петиції про автономію, за яку проголосувало 98% громадських рад. У кабінеті міністрів Іспанії виявилася дві різні течії: одна – прихильники надання автономії на чолі з лібералом Романонесом, інша – супротивники автономії, який підтримували військові і король. Суперечки із каталонського питання прискорили падіння уряду Гарсія Прієто і утворення у грудні 1918 р. кабінету Романонеса. Новий уряд виступив із проектом автономії Каталонії, який із незначними поправками підтримала більшість каталонських муніципалітетів. Здавалося, що петиція про автономію Каталонії наблизилася до законодавчого вирішення, але гострі дебати у кортесах протягом січня – лютого 1919 р. ні до чого не привели. За висловом Романонеса, каталонське питання ставало „страхітливою проблемою, споконвічно навислою над кортесами, над урядом і над короною” [5, с. 9, 13-15].

Країна Басків. У 1906 р. на з'їзді національних сил Басконії було прийнято декларацію, що вимагала „повернення стародавніх законів Країні Басків”. Із цього часу питання про надання автономії стало центральним у вимогах баскських націоналістів, що зблизило їх у роки світової війни із каталонською „Регіональною лігою”. Баскські активісти почали діяти за прикладом каталонських колег. У 1918 р. в Країні Басків було розроблено і внесено до кортесів законопроект про надання Басконії широкої автономії, зокрема із таких важливих питань, як адміністративний устрій і податкова система. Але королівським декретом призначили парламентську комісію, яка звузила автономію басків лише до галузей просвіти і санітарної справи. У парламенті розгорнулося безкінечна дискусія із обговорення законопроекту, який так і не був ухвалений парламентом [2, с. 36].

Галісія. У Галісії національне питання не стояло так гостро, як у Каталонії і Басконії. Менш розвинута у промисловому відношенні Галісія не мала сильної буржуазії, яка б могла очолити національний рух. Головні національні сили згурпувалися і в 1916 р. Ла-Коруні заснували так звані „ірмандадес” (братства). Їхні ідеї були оформлені на зборах братств 17 – 18 листопада 1918 р. у м. Луго під назвою „Програма галісійського націоналізму”, в якій братства опублікували свої вимоги до уряду Іспанії. Мова йшла, насамперед, про завоювання „інтегральної автономії для Галісійської нації. Водночас сьомий пункт програми вимагав, щоб земля була надана тим, хто її обробляє. Таким чином активісти національного руху сподівалися залучити до нього широкі верства селянства. Яке складало абсолютну більшість населення регіону. Ірмандадес активно пропагували ідею самостійності галісійської нації, яка мала свою мову і культуру [5, с. 9; 8, с. 124].

Процес отримання „національної свідомості” намітився й у власно іспанських (кастильських) областях. У 1910 р. з'явилося гасло: „Хай живе вільна Андалузія”. А в 1918 р. так званий „Андалузький конгрес” не лише публічно оголосив право регіону на самоуправління, затвердив обласний прапор, гімн і герб, але й підтримав виниклу на початку ХХ ст. ідею існування особливого андалузького народу, вимагав визнання його як національності. Маючи за плечима досвід своїх пращурів-земляків за стародавні обласні привілеї, у 10-х роках ХХ ст. на авансцену вийшли арагонські автономісти. За декілька років вони утворили „Арагонський регіональний союз” і, як каталонці, спробували домогтися об'єднання трьох провінцій, на які колись було розділено територію Арагонського королівства, але потерпіли невдачу [8, с. 141, 134-135].

У повоєнні роки серед політичних сил Іспанії як один із варіантів вирішення національного питання посилилася республіканська ідея. У листопаді 1918 р. було опубліковано маніфест під назвою „Республіканська федерація”, де вказувалися шляхи здійснення аграрної реформи і знищення латифундій, запровадження трудових договорів, усунення національних проблем, реорганізації армії, покращення освіти [7, с. 35].

Отже, в уявленні прихильників режиму реставрації національний і регіоналістський рух в іспанських провінціях був реальною загрозою централізованого державного устрою країни, а республіканська ідея – монархічній формі державного правління. І перше, і друге, сприймалося Альфонсом XIII як замах на підвалини його влади і крах мрій про наведення порядку в Іспанії шляхом повернення до абсолютизму.

В таких обставинах король і його монархічне оточення схилилися до можливості обмежень Конституції 1876 р. і використання армії для наведення порядку в країні. Тим більше, що на той час Європа вже мала такий приклад вирішення державних проблем. У жовтні 1919 р. після згоди короля Італії на те, щоб Беніто Муссоліні очолив уряд, фактично було встановлено диктатуру [9, с. 601]. Бойові загони фашистів, очолювані демобілізованими офіцерами, з урядової згоди громили народні дома, робітничі клуби, прогресивні друкарні, тероризували лівих політичних діячів і керівників селянських кооперативів [10, с. 467].

В Іспанії ж, коли до осені 1923 р. план військового перевороту остаточно визрів, вибір упав на яскравого представника андалузького сеньйоритизму генерал-лейтенанта Мігеля Примо де Ривера-і-Орбанеха, маркіза Естелья, який був на той час генерал-капітаном Каталонії. 12 вересня 1923 р. він доповів королю у Сан-Себостьян про готовність виступу і віддав наказ військам барселонського гарнізону зайняти приміщення телеграфу і телефону. Наступного дня було зібрано заздалегідь попереджених журналістів і передав їм для обов'язкового опублікування розпорядження про введення в країні військового стану і звернення до іспанського народу, де говорилося, що віднині країною будуть управляти військові і цивільні особи, „які сповідують мораль і доктрину армії”, для чого буде здійснено „чистку країни від професійних політиків і зайнято центри комуністичної і революційної пропаганди, а підозрілі елементи будуть затримуватися”. 15 вересня Примо де Ривера прибув до Мадриду, де відразу, за дорученням короля, створив уряд – Директорію. До неї увійшли виключно офіцери від генерального штабу армії і родів військ [6, с. 59, 61, 64].

По всій країні вводився осадний стан, конституційні гарантії відмінялися, кортеси і сенат розпустили. Диктатор заявив про намір „дати країні новий парламент, в якому без усяких обмежень буде представлена громадська думка, дотепер порушена професійними політиками”. До того голова військового уряду видавав законодавчі акти особисто. Декрет від 18 вересня 1923 р. підпорядкував уряду органи юстиції, а декрет від 21 вересня скасував суд присяжних [7, с. 38]. Декрет від 18 серпня також дозволяв використовувати в державі лише монархічний прапор. Офіційне користування знаменами всіх національностей Іспанії і мовами національних меншин заборонялося, розпускалася Каталонська манкомуніада, депутації Гіпуксоа і Алава. Залишалися лише депутації у Біскаї і Наваррі, до яких Примо де Ривера відносився позитивно, оскільки вони склали опору диктатури. Перша знаходилася в руках промислової буржуазії, друга - церкви. Наступний крок стосувався заміни цивільних губернаторів військовими, мери усіх іспанських міст усувалися від виконання своїх обов'язків, муніципальні ради розпускалися і замінювалися адміністративними комісіями [6, с. 64]. За декретом від 30 вересня її голова безпосередньо призначався Директорією. А 12 жовтня було видано декрет, який забороняв обіймати посади колишнім міністрам і державним радникам [2, с. 143]. Декретом від 20 жовтня 1923 р. до кожного муніципального округу призначався „урядовий делегат”, який повинен був мати військове звання не нижче капітана. На них покладалося завдання слідкувати за провадженням у життя розпоряджень Директорії і доповідати міністру внутрішніх справ про найменше незадоволення диктатурою [7, с. 38].

До кінця 1924 р. боротьба проти диктатури носила здебільшого мирний характер. Монархісти вірили в обіцянки диктатора про швидке відновлення конституційних гарантій, а республіканці вважали, що диктатура впаде сама пособі, оскільки мала верхівковий характер і не підтримувалась соціальними верствами. З лідерами ж соціал-демократів Примо де Ривера знайшов спільну мову. У жовтні 1924 р. Ларго Кабальєро навіть увійшов до державної ради диктатури як радник від робітничого класу. Натомість анархо-синдикалісти і комуністи були поставлені під суворий поліцейський нагляд [5, с. 34-37].

Особливе місце у боротьбі проти диктатури займали національно-визвольні рухи. Уже 30 листопада 1923 р. представники каталонської буржуазії, зв'язані із національним рухом, передали королю, який відвідав Барселону, петицію з вимогами повернути Каталонії автономні права, виставляти свій національний прапор, визнати каталонську мову офіційною. Наступного дня у будинку генерал-капітана виступив Альфонс XIII, але жодного слова не сказав про петицію. А Примо де Ривера, який 2 грудня 1923 р. виступив перед армією і флотом Барселони, зазначив, що „стосовно сепаратизму Каталонії повністю переконався, що це була фікція, оскільки каталонський народ із любов'ю розмовляє чудовою кастильською мовою”. У цьому дусі 6 грудня 1923 р. було складено відповідь на каталонську петицію. Незабаром диктатор розпорядився вести рішучу боротьбу проти найменших антиіспанських настроїв [2, с. 186-187]. Так, 19 січня 1924 р. навіть було відхилено прохання спілки баскських дослідників про відкриття Баскського університету.

Але національне питання не могло бути вирішеним заборонним декретуванням і політикою повного ігнорування національних почуттів народів Каталонії, Басконії, Галісії та інших іспанських регіонів. Так, у боротьбу за автономію Каталонії в 1924 р. включилися навіть помірковані партії „Каталонське дійство” і „Соціалістичний союз Каталонії”, що утворилися в 1922 р. після розколу „Регіоналістської ліги”. У свою чергу радикальна партія „Каталонська держава”, керівники якої перебували у Франції, скликали зібрання для утворення своїх збройних загонів, так званих „ескамотс”. Було утворено таємну організацію „Чорний прапор”, що мала військовий характер і ставила за мету, як зазначалося в її статуті, „національний захист Каталонії шляхом прямої дії”. У квітні 1924 р. один із провідників „Каталонської держави” полковник Масія у пошуках коштів для організації збройної боротьби організував випуск так званого „займу Пау Кларис”. Облігації придбали жителі не лише самої Каталонії, а й тисячі каталонців-емігрантів до Латинської Америки. На облігаціях було написано: „За свободу Каталонії і культури каталонців, за соціальний мир і багатство Каталонії, за покращення умов життя і достоїнство пролетаріату”. У липні 1924 р. партія „Каталонська держава” видала маніфест, що закликав каталонців розпочати відкриту боротьбу проти диктатури. Проголошувалося гасло „створення незалежної Каталонської республіки, яка здатна управляти собою сама і жити без Іспанії краще, ніж вона живе сьогодні”. Каталонські незалежники спробували встановити контакти із націоналістами Басконії і Галісії. Але зустріч їхніх лідерів не призвела до створення спільного фронту боротьби, її учасники лише висловили співчуття один одному. Тоді 6 листопада 1924 р. декілька збройних загонів полковника Масія перейшли французько-іспанський кордон у провінції Наварра з метою підняти населення на збройне повстання. Але 50 бойовиків було заарештовано

попередженими жандармами і засуджено до смертної кари і довгострокового тюремного ув'язнення, плани Масія не здійснилися [5, с. 38-39].

17 травня 1925 р. Примо де Ривера скасував військовий стан у всій Іспанії, а 2 грудня замінив військову диктатуру цивільною. До складу нової Директорії, крім самого генерала увійшли ще три військових, решта міністрів були цивільними, але членами „Патріотичного союзу” – партії, утвореної 14 квітня 1924 р., що мала слугувати, за задумом диктатора, „ідеалом порядку і справедливості” і претендувати „на об'єднання людей зі здоровими ідеями, з яких можливо було б знайти кандидатів для загальних виборів і яким уряд міг би виказати рішучу підтримку”. Для надання легітимності узурпації влади Примо де Ривера у 1926 р. організував „плебісцит” із питання згоди чи незгоди із політикою Директорії, підсумки якого можна було легко передбачити, оскільки всі важелі впливу на результати голосування знаходилися в руках диктатора. Крім того, на настрої волевиявлення вплинув фактор угамування іспанської ностальгії за минулим. Саме напередодні закінчилася колоніальна війна у Марокко, Іспанія і Франція переможно поділили розгромлену Рифську республіку [3, с. 376]. 12 вересня 1927 р. нарешті були скликані Національні збори. Але вони називалися консультативними і подібно до італійських фашистських вищих установ корпоративного характеру мали представництво економічних, політичних, громадських і наукових організацій країни [6, с. 67 – 68]. Тому ні активна діяльність депутатів, ні розробка проекту нової конституції Іспанії вже не могли врятувати диктатуру від наближення краху [7, с. 40].

З 1926 р. в антидиктаторську боротьбу було внесено корективи. Націоналістична партія Басконії, партія Масія „Каталонська держава”, автономні профспілки комінтернівської орієнтації, а також Комуністична партія Іспанії підписали спільний маніфест, що закликав до формування єдиного фронту опозиційних сил з метою скасування і диктатури, і монархії задля утворення Федеративної народної республіки, припинення війни у Марокко, визнання у Північній Африці Рифської республіки та незалежності трьох областей на Піренейському півострові – Каталонії, Басконії і Галасії, амністії політичних в'язнів, конфіскації латифундій і передачі їх малоземельним селянам [2, с. 186-187].

Проти диктатури і скликаної нею Національної асамблеї (зборів) виступили також буржуазно-республіканські сили і деякі монархічні течії. Вони теж випустили маніфест, в якому закликали „підняти прапор спротиву”. У березні 1928 р. головні університетські центри Іспанії охопили демонстрації проти надання королем привілеїв езуїтському університету в Дуесто і августинському університету в Ескоріалі. Протягом усього 1928 р. не припинялося бродіння в армії. Наступного року протести студентства і професури посилювалися. У мадридському університеті підняли республіканський прапор, його підтримали освітні центри у Сантьяго-де-Компастела, Ов'єдо, Барселоні. Проти Примо де Ривера виступила абсолютна більшість політичних сил країни. У цих обставинах він подав 31 грудня 1929 р. королю проект відновлення конституційних гарантій, сутність якого зводилася до того, щоб 13 вересня 1930 р., тобто до сьомої річниці Директорії, підготувати умови для її заміни новим урядом. Король відхилив основні положення проекту, але не заперечував проти зміни уряду. 26 січня 1930 р. диктатор звернувся до командирів усіх військових з'єднань із запитанням чи бажають

вони продовження його влади. Отримавши негативну відповідь, Примо де Ривера через два дні звернувся до короля із поданням про свою відставку.

29 січня 1930 р. Альфонс XIII доручив формування нового уряду генералу Дамасіо Беренгеру, який за декілька годин виконав це завдання і зробив офіційну заяву про повернення до норм Конституції 1876 р. Проте це вже не задовольняло опозицію, яка у лютому 1930 р. видала маніфест, де уряд Беренгера ототожнила із диктатурою Примо де Ривера, покращення ситуації в країні майже усі політичні сили вбачали в республіці. 17 серпня 1930 р. у Сан-Себастьяні зібралися лідери республіканських партій, включно республіканців Каталонії і представників Республіканської федерації Галісії. Для підготовки скасування монархії було обрано революційний комітет, який невдовзі встановив контакт із представниками вищої армійської ієрархії, а до кінця року – і з іншими „політичними елементами, готовими взяти участь у революційному русі”. Але спроби організувати загальне повстання завершилися невдало, більшість членів революційного комітету було заарештовано і вони предстали перед судом. 20 березня 1931 р. розпочався процес, а на 12 квітня того ж року призначили муніципальні вибори. Увесь цей час по всій країні продовжувалися демонстрації на захист революціонерів, звинувачених королем, якого демонстранти навпаки звинувачували у порушеннях конституційних прав. Врешті суд виправдав усіх членів революційного комітету, а надвечір 13 квітня стало відомо, що майже 70% населення великих міст проголосувало за республіканців, які найбільше отримали голосів у Барселоні, Більбао, Кордові, Мадриді, Овьєдо, Хероні. Монархісти перемогли у сільській місцевості Галісії, обох Кастилій, Естремадури і Арагону. Це дало підстави Революційному комітету проголосити маніфест про свої „енергійні дії задля виконання волі нації у справі встановлення Республіки”. Зранку 14 квітня збуджений натовп почав самочинно захоплювати муніципалітету і проголошувати республіку. Республіканський прапор підняли у Мадриді на Домі зв'язку. Король виїхав до Картахени, а звідти – за кордон. Надвечір 14 квітня 1831 р. революційний комітет уконституювався як тимчасовий уряд [5, с. 56 – 66].

Отже, централізаційна політика Альфонса XIII виявилася недолугою. Режим реставрації бурбонської монархії потерпів поразку, однієї з причин якої було вперте ігнорування історичних особливостей іспанських регіонів, що в умовах дії норм Конституції 1876 р. дало змогу національним політичним силам у взаємодії із численними республіканськими течіями змінити форму державного правління.

Список використаних джерел та література:

1. Серебрянская А.О. География та історія Іспанії. – К., 1998. – 263 с.
2. Хосе Гарсія. Диктатура Примо де Ривера. – М., 1963. – 329 с.
3. Новая история. Ч. 2. 1871 – 1917. Под ред. Н.Е.Овчаренко. – М., 1976. – 559 с.
4. Новейшая история стран Европы и Америки. XX век. В 3 ч. /Под ред. А.М.Родригеса и М.Н.Пономарева. – М., 2001. – Ч. 1. 1900 – 1945. – 464 с.
5. Испания. 1918 – 1972 гг. Исторический очерк. – М., 1975. – 475 с.
6. Хосе Мария Галан. Крушение монархии в Испании (1917 – 1931 гг. – 175 с.
7. Автономов А.С., Савин В.А. История государства и права стран Пиренейского полуострова. – М., 1988. – 75 с.
8. Кожановский А.Н. Народы Испании во второй половине XX в. (Опыт автономизации и национального развития. – М., 1993. - 187 с.

9. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М., 2003. – 744 с.
10. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – М., 1996. – 576 с.

Тимошук А.А. Борьба народов и исторических областей Испании за автономный статус в условиях монархического режима реставрации Альфонса XIII и диктатуры генерала Примо де Ривера (1902 – 1931 гг.)

В статье автор анализирует возникновение национально-освободительных движений в испанских исторических областях (Каталония, Страна Басков, Галисия), которые возникли как ответная реакция на централизационную политику Альфонса XIII и диктатуру генерала Примо де Ривера, и явились одной из причин крушения последних.

Ключевые слова: национально-освободительные движения, исторические области Испании, регионы.

Timoschuk A.A. The struggle of Spanish nations and historical regions for autonomous rights in conditions of the monarchist restoration of Alfons's XIII regime and the dictatorship of general Primo de Rivera.

In the article the author analyses the origin of national liberation movements in Spanish historical regions (Catalonia, Vasconia, Galicia), that appeared as a feedback effect to the centralization politics of Alfons's XIII regime and the dictatorship of general Primo de Rivera and were one of the reasons of their ruin.

Key words: national liberation movements, Spanish historical regions, regions.

Надійшла до редакції 15.11.2008 р.